

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ADANA İLİ KOZAN İLÇE MERKEZİNDEKİ MİMARİ YAPILAR
(KONUT MİMARİSİ HARİÇ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Seda BİLASA ÖZDEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hakkı ACUN

Ankara - 2009

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ADANA İLİ KOZAN İLÇE MERKEZİNDEKİ MİMARİ
YAPILAR
(KONUT MİMARİSİ HARİÇ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Seda BİLASA ÖZDEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hakkı ACUN

Ankara - 2009

ONAY

Seda BİLASA ÖZDEN tarafından hazırlanan Adana İli Kozan İlçe Merkezindeki Mimâri Yapılar (Konut Mimârisi Hariç) adlı çalışma 08.04.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

(imza)

Başkan

Prof. Dr. Hakkı ACUN

(imza)

Üye

Doç. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

(imza)

Üye

Doç. Dr. Abdülkadir DÜNDAR

ÖNSÖZ

Çalışmamızın konusunu, Adana ili, Kozan ilçesindeki Mısır Memlûk Dönemi yapılarından Hoşkâdem Camisi ve dönemi tam olarak anlaşılamayan arasta oluşturmaktadır.

Kozan hakkında çok fazla araştırma yapılmamıştır. Bu nedenle bu konu tez konusu olarak seçilmiştir. Ayrıca yapılar özellikle de arasta tamamen terk edilmiş ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda tezimizin konusu da bu yapıların belgelenmesi amaç edinilerek belirlenmiştir.

Çalışma konumun belirlenmesi ve hazırlanma süresince yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hakkı Acun'a, araştırma süresi boyunca çeşitli konuda yardımlarını esirgemeyen ve çizimlerini benimle paylaşan değerli hocam mimar ve sanat tarihçi Doç. Dr. Mehmet Tunçel'e, tezimin yazım aşamasında kitâbeleri okuyarak mimar adı bulmamda yardımcı olan sayın hocam Abdülkadir Dünder'a ve tezimin dizgi aşamasında bana yardımcı olan Mehtap Dayı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Her zaman ve her konuda desteklerini esirgemeyen canım aileme, çalışmam süresince tüm araştırmalarımda, yapıların incelenmesinde, fotoğraf çekimlerinde hep yanımda olarak maddî ve manevî yardımını esirgemeyen, eşim Süleyman Kürşat Özden'e sonsuz teşekkür ederim.

Seda BİLASA ÖZDEN

Nisan, 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
EK LİSTESİ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOZAN'IN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Coğrafi Konumu	2
1.2. Tarihsel Gelişimi	2

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

2.1. Hoşkâdem Camisi	5
2.1.1. Yapının Konumu ve Çevre ile İlişkisi	5
2.1.2. Kitâbesi	6
2.1.2.1. Orijinal Yazımı	6
2.1.2.2. Transkripsiyonu	6
3.1.2.3. Türkçesi	7

2.1.2.4. Kitâbenin Sol Kenarındaki Mimar Kitâbesi ve Tarihinin Orijinal Yazımı	7
2.1.2.5. Kitâbenin Sol Kenarındaki Mimar Kitâbesi ve Tarihinin Transkripsiyonu	8
2.1.2.6. Kitâbenin Sol Kenarındaki Mimar Kitâbesi ve Tarihinin Türkçesi	8
2.1.3. Banisi	8
2.1.4. Plan ve Kesit	9
2.1.5. Cepheler	10
2.1.6. Malzeme Teknik	11
2.1.7. Yapının Bugünkü Durumu ve Geçirdiği Onarımlar	11
2.1.8. Süsleme	12
2.2. Arasta	14
2.2.1. Yapının Konumu ve Çevre ile İlişkisi	14
2.2.2. Kitâbesi	14
2.2.2.1. Orijinal Yazımı	14
2.2.2.2. Transkripsiyonu	15
2.2.2.3. Türkçesi	15
2.2.3. Banisi	15

2.2.4. Plan ve Kesit	15
2.2.5. Cepheler	16
2.2.6. Malzeme Teknik	16
2.2.7. Yapının Bugünkü Durumu ve Geçirdiği Onarımlar	16
2.2.8. Süsleme	17
DEĞERLENDİRME	18
SONUÇ	19
KAYNAKÇA	20
EKLER	21
ÖZET	72
ABSTRACT	74

EK LİSTESİ

Ek 1: Kozan Haritası (<http://www.forum.ilkvahiy.net/f226/adana-ve-kultur-8858>)
(17.09.2008)

Ek 2: Yapının onarımdaki biçimi güneybatı cephesi

Ek 3: Yapının onarımdaki biçimi güneybatı cephesi

Ek 4: Yapının batı cephesi (üzerindeki ekleme kaldırıldıktan sonraki hali)

Ek 5: Yapının doğu cephesi (dükkan dizileri)

Ek 6: Yapının doğu cephesi (dükkan dizileri)

Ek 7: Yapının doğu cephesi (dükkan dizileri)

Ek 8: Yapının taçkapı

Ek 9: Taçkapısı

Ek 10: Taçkapıdaki kitâbe (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>)
(20.02.2008)

Ek 11: Caminin planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden)

Ek 12: Caminin planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden)

Ek 13: Kubbe (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>) (20.02.2008)

Ek 14: Kubbe geçiş sistemi

Ek 15: Yapının harim kısmı

Ek 16: Çapraz Tono

Ek 17: Yapının batı cephesi

Ek 18: Harim kısmı pencere açıklıkları

Ek 19: Pencere biçimi

Ek 20: Doğu kısmındaki açıklık ve minareye çıkış kapısı

Ek 21: Sonradan eklenen mihrap

Ek 22: Sonradan eklenen mihrap

- Ek 23:** Sonradan eklenen mihrap kitâbesi
- Ek 24:** Caminin batı cephesindeki eklenti kısmı
- Ek 25:** Batı cephesi eklenti kısmı
- Ek 26:** Harim içindeki minareye çıkış kapısı
- Ek 27:** Mihrap
- Ek 28:** Mihrap kitâbesi
- Ek 29:** Harim kısmı (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>) (20.02.2008)
- Ek 30:** Minber
- Ek 31:** Minber taç kısmı süslemesi
- Ek 32:** Minare
- Ek 33:** Minare
- Ek 34:** Minarenin şerefe süslemesi (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>) (20.02.2008)
- Ek 35:** Sekizgen geçme süsleme
- Ek 36:** Silmelerle oluşturulan süsleme
- Ek 37:** Geometrik geçmeli kompozisyon
- Ek 38:** Arasta batısına bitişik konumlandırılmış yapı
- Ek 39:** Arasta kitâbesi
- Ek 40:** Giriş kapısı
- Ek 41:** Plan (Mehmet Tunçel'in çizimi)
- Ek 42:** Plan (Mehmet Tunçel'in çizimi)
- Ek 43:** Arastanın üstten görünüşü (http://www.kozsiad.org/kozan_bedesten.asp) (12.03.2008)
- Ek 44:** Yapının güney cephesi
- Ek 45:** Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

Ek 46: Batıdan doğuya bir görünüş

Ek 47: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

Ek 48: Moloz taş yığınları

Ek 49: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

Ek 50: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

GİRİŞ

“Adana ili Kozan İlçe Merkezindeki Mimari Yapılar (Konut Mimarisi Hariç)” konulu tez çalışmamız için öncelikle Kozan ve Mısır Memlûkleri üzerine yazılan genel yayınlar, ansiklopedik bilgiler, tarih kitapları, çeşitli dergiler, sempozyum bildirileri taranmış; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nin kapalı olması nedeni ile yapının vakıf kayıtlarına ulaşılamamıştır. Buna karşılık; Vakıflar Genel Müdürlüğü Kütüphanesi’ndeki Hoşkâdem Camisi dosyalarına ulaşılmış, eski eser fişleri, yapıların onarım fişleri incelenmiştir. Ayrıca Ankara’daki Türk Tarih Kurumu, Bilkent Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphaneleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphaneleri ile Milli Kütüphane; Mersin İl Halk Kütüphanesi, Tarsus İlçe Halk Kütüphanesi, Adana İl Halk Kütüphanesi de tarandıktan sonra plan ve kesitler için Vakıflar Genel Müdürlüğü dosyaları, Adana Vakıflar İl Müdürlüğü Arşivi taranmıştır. Yapılar yerinde incelendikten sonra mevcut bilgiler karşılaştırılarak; tez çalışmamızın yazım aşaması başlamıştır. Yayınlarda da tartışmalı olan konular üzerinde çalışılmıştır.

Tez çalışmamızın ikinci bölümünde Adana iline bağlı Kozan ilçesinin coğrafi konumu ve tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Bu bölümde, dönemin tarihsel olayları ve imâr faaliyetleriyle olan bağlantıları irdelenmiştir.

Üçüncü bölümü Katalog kısmı oluşturmaktadır. Katalogda yapıların konumu ve çevre ile ilişkisine, banisine, plan ve kesit tanıtımına, cephe düzenlemelerine, yapının bugünkü durumu ve geçirdiği onarımlara, malzeme tekniğine ve son olarak da süslemesine dayanılarak mimari tanıtımı yapılmıştır.

Değerlendirme bölümünde ise yapıların benzer örnekleriyle ortak özellikleri karşılaştırılmıştır.

Çalışmamızın beşinci bölümü Sonuç’a ayrılmıştır. Bu bölümde Kozan’da yaşamış çeşitli kültürlerle ve Kozan’ın önemine değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOZAN'IN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Coğrafi Konumu

Akdeniz Bölgesi'nin Adana bölümündeki Adana İli'ne bağlı bir ilçe olan Kozan'ın topraklarını, doğuda aynı ilin Kadirli, güneyde Ceyhan ve merkez, batıda Karaisalı, kuzeyde ise Feke ilçeleri çevirir (Ek 1).¹

İlçe merkezi Kozan Kasabası, Ceyhan Ovası'nın kuzey kenarında, deniz seviyesinden 125 m. yükseklikte tarihî bir şehrin harabeleri üzerine kurulmuştur.² Adana'ya 73 km. ve Ceyhan'a 56 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Üç tarafı dik bir tepenin yamaçlarına yerleşmiş olup, bu tepe üzerinde de kale harabesi yükselmektedir.³

1.2. Tarihsel Gelişimi

Yakın zamana kadar Sis adıyla tanınan Kozan M.Ö. XIX. yüzyılın ilk yarısında Hitit İmparatorluğu'nun egemenliği altındadır. M.Ö. XV. yüzyılda Hitit Federasyonuna giren Çukurova ve çevresinde "Arzava" adlı bir beylik bulunmaktadır. Kozan, M.Ö. 1115'de Asur egemenliğine girmiş, bir ara tekrar Hititlerin eline geçmiş ise de sonradan yine Asûrluların himayesine girmiştir. Salmanasar zamanında, batı kısmı toroslara kadar uzanan kısım olan Kilikya'yı yeniden ele geçirmişlerdir. Kilikya'da daha sonra sırasıyla İranlılar, Makedonyalılar ve Selefkuslar görülmektedir.⁴

¹ Hadi Altay, **Adım Adım Çukurova**, Adana, Kemal Matbaası, 1965, s.57.

² Altay, a. g. e., s. 57.

³ V.F. BÜCHNER, "Sis", **İslam Ansiklopedisi**, çev. Besim Darkot, X. Cilt, Eskişehir, ETAM A.Ş. Matbaası, 2001, s. 708.

⁴ Anonim, **Adana İl Yıllığı**, Adana, Kemal Matbaası, 1991, s.79.

Romalılara ait bazı eser kalıntıları sayesinde, Kozan'ın Roma İmparatorluğu zamanında da mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu eski Roma şehrinin bazı kaynaklara göre FLAVİOPOLİS olması gerekmektedir. Nitekim "Encycylopedia Brittanica"da da eski ismi SİSİON; ya da SİSKİA olan bu şehre Romalılar zamanında FLAVİOPOLİS veya FLAVİAS denildiği kaydedilmektedir. Oysaki bazı kaynaklar "Flaviopolis" veya "Flavias" şeklinde söylenen şehrin bugünkü Kadirli'nin bulunduğu sahayı kapladığını belirtmektedirler.⁵

M.S. IV. yüzyılın ikinci yarısında Kozan Bizanslıların eline geçmiştir. VII. yüzyılın ikinci yarısında Emevilerle Kilikya'ya girmeye başlayan Türk nüfusu XI. yüzyılda Alpaslan'ın Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun Türklere tamamen açılmasından ve özellikle Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra iyiden iyiye kökleşmeye başlamıştır.⁶

XII. yüzyılda Doğu Anadolu'da Selçukluların istilâlarından kaçan bir kısım Ermeniler Kilikya'nın Sis ve Haçin gibi dağlık mıntıkalarında toplanarak göçebe hayatı yaşamaya başlamışlar ve aynı zamanda buralarda tutunabilmek için bazı kaleler inşa etmişlerdir. Bunların arasında kimin nesi olduğu ve nereden geldiği pek bilinmeyen "Rupen" isimli birisi de vardır ki Langlois O'nun için "karanlık, meçhul bir şahsiyet olan Rupen bir Ermeni göçmen kfilesinin başkanı idi, Bizanslılardan istiklâlini aldı" demektedir. Bu devirde Sis hem Ermeni Beyliği merkezi, hem de yarı siyasî mahiyet taşıyan "Katğikos" idaresinde dinî bir merkez olarak görülmektedir.⁷

Anadolu Selçuklu hükümdarlarından "I. Gıyasettin Keyhüsrev" saltanat mücadelesini kaybedip memleketi terke mecbur kaldığı zaman Tebriz'e giderken ilk konak olarak Kozan'a gelmiş, Ermeni Prensi "İkinci Leon" kendisini tam anlamıyla bir metbu olarak karşılamıştı. Leon saltanat mücadelesiyle zayıf düşen Selçukluların durumlarından faydalanmış, bölgeyi,

⁵ Altay, a. g. e., s. 57-58.

⁶ Anonim, **Adana İl Yıllığı**, Adana, İpek Matbaası, 1967, s. 168.

⁷ Altay, a. g. e., s. 58.

Kayseri, hatta Konya yakınlarına kadar ele geçirmiştir. Selçuklu devletine vermeye mecbur bulunduğu vergiyi ödemekten kaçınması üzerine “İ. İzzeddin Keykâvus” Ermeni Prensi’ni itaata zorlamak için Kilikya üzerine yürümüş, Haçini (Saimbeyli) almış ve Kozan’a yürüyerek Leon’u yenmiştir.⁸

XIV. yüzyıl başlarında ortadoğuya tamamen hakim olan Mısır Memlûk Devleti, 1320 yılından itibaren bu bölgeye hakim olmaya çalışmıştır. Memlûklerin Çukurova akınları 1360 yıllarında tekrar başlamıştır. 1366 yılında da Memlûklerin Halep valisi tarafından, Türkmenlerin de yardımıyla Kozan’ı iki ay kuşatarak Ermeni krallığını ortadan kaldırmışlardır.⁹

Bu dönemden sonra Ramazanoğulları akınları başlamıştır. Bölge 1608 yılından sonra da tamamen Osmanlı İmparatorluğunun himayesine girmiştir. 1610 yılından itibaren Kıbrıs Beyler Beyliği’ne bağlanmıştır. Osmanlı döneminde Müslüman Türklerle Ermeniler yörede bir arada iyi ilişkiler içinde yaşamlarını sürdürürken I. Dünya savaşından sonra Kozan ve yöresi 1919 yılında Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. 1920’de bölge Fransız işgalciler ve Ermeni güçlerinden temizlenmiştir. Bu tarihten itibaren Sis’e Kozan adı verilmiştir. 1865-1923 yılları arasında Mutasarrıflık olan Kozan Cumhuriyet döneminde bir ara (1923-1926) yılları arasında Vilayet halini almış 1926 yıllarından sonra Vilayetliği ortadan kaldırılarak Adana İli’ne bağlı ilçe haline getirilmiştir.¹⁰

⁸ Altay, a. g. e., s. 58.

⁹ Özmen Ünsal, **Kent Kent Türkiye: Adana**, Ankara, Öz Yayınevi, 1968, s.22.

¹⁰ <http://www.forum.ilkvahiy.net/f226/adana-ve-kultur-8858> (17.09.2008).

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

2.1. Hoşkâdem Camisi

2.1.1. Yapının Konumu ve Çevre ile İlişkisi

Hoşkâdem Camisi Kozan ilçe merkezinde, çarşının içinde yer almaktadır.

Yapının doğu ve batı kısmına değişik zamanlarda inşa edilmiş iki adet ilave yapı bulunmaktadır. Batı kısmında bulunan mezar yapısını koruma amacıyla bu kısma bir ibadethane eklenmiş, bu eklemenin hangi tarihte yapıldığı ise kayıtlarda belirtilmemiştir.¹¹

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında verdiği kararla, yapının restorasyonu sırasında mezar yapısı korunarak; bu eklemenin kaldırılmasına karar verilmiştir (Ek 23).¹² Araştırmamız sırasında bu yapının ilk olarak bazı bölümleri (Ek 2 - Ek 3), daha sonrada tamamı yıkılmıştır (Lev 4).

Yapının doğu kısmındaki ilave yapı ise; küçük odacıklardan oluşan dükkan dizileri biçiminde oluşturulmuştur (Ek 5 - Ek 6). Yapı, doğudan batıya doğru yükselen bir arazi kotu üzerinde inşa edilmiştir. Bu bölümün değerlendirilmesi amacı güdülerek bu kısma küçük dükkan dizileri yapılmıştır. Bu yapının tarihi de kayıtlarda belirtilmemiştir.¹³ Çalışmamız sırasında dükkan dizileri de boşaltılmış; bu bağlamda restorasyon çalışmasının başlamış olduğu görülmektedir (Ek 5) Yine çalışmamız sırasında restorasyonun tamamlanarak dükkanların kullanıma açılmış olduğu da tarafımızdan belgelenmiştir (Ek 7).

¹¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden.

¹² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden.

2.1.2. Kitâbesi

Hoşkâdem Camisinin kitâbesi kuzey cephesindeki giriş kapısı üzerinde yer almaktadır. Yazı üç sıra nesihle yazılmıştır. Arapça kitâbesine göre, H. 852, M. 1448 yılında Mısır Memlûk Sultanı Emir Abdullah Hoşkâdem tarafından yaptırılmıştır (Ek 8 - Ek 9 - Ek 10).¹⁴

2.1.2.1. Orijinal Yazımı:

١- باسم الله الرحمن الرحيم انما يعمر مساجد الله من امن
بالله واليوم الآخر امر بائتشاء عمارت الجامع المبارك
٢- مولانا السلطان الاعظم الملك المعظم ظل الله في عرشه
خادم الحرمين الشريفين (صلى الله عليه وسلم) بالفضل الباهر
مولانا السلطان المالك الملوك الظاهر ابو سعيد جقمق
٣- نصره الله وكانت العمارة المباركة من يد على اختاره الله
لفعل هذا الخير وخدمته الجنتاب الامير الاعلى السيفي
اقا بن امير عبدالله فظلي جرا الملك الظاهر محمد اعز الله
انصاره وآله

2.1.2.2. Transkripsiyonu:

1- Bî's-millahi'r- Rahmânî'r- Rahîm innemâ ya'muru mesâcida'llâhi
menâmene bî'l-Ilâhi men âmene bî'l-Ilâhi ve'l-yevmi'l- âhiri emera bi-inşai
imâreti'l câmi el-mübarek

¹³ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden.

¹⁴ Murat Yüksel, *Çukurova'da Türk İslam Eserleri ve Kitâbeler*, Adana, Adana Türk Ocağı Şubesi Yayınları, 1990, s. 169.

2- Mevlâna es-Sultanü'l-azam el-melikü'l mu'azzam zillu'l-İlahi fi arzıhi hamü'l- Hameyni'ş-Şerifeyn (hasbu'llah?) bi'l-fazli'-bâhiri Mevlâna es-Sultanü'l- el-malik'ül-mülûku'z- Zahir Ebu Said Ca'mak.

3- Nasarahu'l-İlâhu ve kânetü'l-imâretü'l-mübareketü min yed-i'Ali ihtarehu'llâhu li-fi'li haze'l-hayri ve hidmetihi el- cenâbu el-Emîru el-A'lâ es-Seyfi Aka bin Emir Abdullah Fazlı Cera el- Meliki eti Tahiri Muhammed e'azzallahu ensârahû ve âlihi Mimar el-Ecel Hamidullah H.852.

2.1.2.3. Türkçesi:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım. Allah'ın mescitlerini, Allah'a ve ahiret gününe iman edenler yaptırırlar. Bu kutsal caminin yapımını, Allah kendisinin yardımcısı olsun, Meliklerin meliki Mevlâna Sultan son derece cömert kutsal mekanların hizmetkârı Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi Mevlâna yüce sultan yüce melik Zahir Ebu Said Çakmak'ın emirlerinden , büyük emir Seyfi Aka bin Emir Abdullâh Fazlı Melik Tahir Muhammed, Allah kendisini ve ailesini yüceltsin ve yardımını kabul etsin, tarafından yapılmıştır.

2.1.2.4. Kitâbenin Sol Kenarındaki Mimar Kitâbesi ve

Tarihinin Orijinal Yazımı:

معمار الـاجل حامد الله
شهر المحرم عام واثني
وخمسين وثمانماية

2.1.2.5. Kitâbenin Sol Kenarındaki Mimar Kitâbesi ve

Tarihinin Transkripsiyonu:

- 1- Mimar el-Ecel Hamidullah
- 2- Şehrü'l-Muharrem âm ve isneyn ve hamsine ve seman emaye (852)

2.1.2.6. Kitâbenin Sol Kenarındaki Mimar Kitâbesi ve

Tarihinin Türkçesi:

- 1- Mimar el-Ecel Hamidullah
- 2- Muharrem ayı sene 852

2.1.3. Banisi

Hoşkâdem Camisi (H. 852) M. 1448 yılında Mısır Memlûk Sultanı Melikü'z-Zahir Ebu Sa'id Çakmak emirlerinden, Emir Abdullah Hoşkâdem tarafından yaptırılmıştır.¹⁵

Emir Abdullah Hoşkâdem, Mısır ve Suriye sultanıdır. Sultan Melikü'z-Zahir Ebu Sa'id Çakmak zamanında on memlûk emiri ve bölükbaşı olarak görev yapmıştır. M. 1446 yılında Şam'da Memlûk komutanı, M. 1450 yılında da Divan-ı Harp Reisi olmuştur. Memlûk sultanı Aynal el-Ecrut ölünce yerine oğlu Ahmet'in geçmesini vasiyet ettiyse de o sırada atabey olan Emir Abdullah Hoşkâdem kısa sürede tahtı eline geçirmeyi başarmıştır. Karamanoğulları ve Dulkadiroğullarıyla işbirliği yaparak Osmanlılara karşı gelmiştir.¹⁶

¹⁵ Yüksel, a. g. e., s. 169.

¹⁶ Yüksel, a. g. e., s. 169.

2.1.4. Plan ve Kesit

Hoşkâdem Camisi kareye yakın dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir (Ek 10 - Ek 11). Ortada iç içe iki kubbe yer almaktadır. Alt kubbe ve mihrap önü kubbesi türk üçgeni, üst kubbe ise pendentif geçişlidir. Bu kubbe on iki paye üzerinde yükselmektedir. Diğer kısımlar ise; üzeri çapraz tonozlarla örtülü sivri kemerlerle çevrilidir (Ek 12 - Ek 13 - Ek 14 - Ek 15). Sadece batıdaki giriş kapısının bulunduğu kısım beşik tonoz örtülüdür.

Kuzey cephesinde dört, güney cephesinde iki, doğu cephesinde sekiz, batı cephesinde de orijinalinde bir penceresi bulunmaktadır. Batı cephesinde daha sonradan özensiz dikdörtgen biçimli bir açıklık yapılmış; bu da günümüzde kapı ile kapatılmak suretiyle müezzin odasının girişi olarak kullanılmaktadır. (Ek 17 - Ek 4) Üst kısımdaki, pencereler yüksek, çok derin olmayan bir niş içerisinde, yuvarlak kemerli olarak oluşturulmuştur (Ek 18 - Ek 19). Alt kısımdaki pencereler ise, dıştan dikdörtgen planlıdır. Tüm pencereler içeri doğru açılmaktadır.

Caminin kuzeyindeki asıl giriş kapısı dışında, doğu cephesinde de bir girişi bulunmaktadır. Doğusunda bulunan kapı içten sivri kemerli olarak oluşturulmuştur. Bu kapı; doğu kanadına bitişik konumlanmış, dükkan dizilerinin üst kısmına açılmaktadır (Ek 20). Caminin harim kısmı arazi kotundan dolayı dükkân dizilerinin üst kısmına denk gelmektedir. İklim şartlarının uygun olması nedeni ile dükkân dizilerinin bulunduğu üst kısmı da bir mihrap yapılmak suretiyle ibadete açılarak değerlendirilmiştir (Ek 20 - Ek 21- Ek 22).

Batı kısmında da ilave bir yapı bulunmaktadır. Bu bina iki katlı olarak oluşturulmuştur. Bu bölüme betonarme binanın kendi batı kapısından ya da harim içerisindeki kapıdan geçilebilmektedir (Ek 20 - Ek 26). Araştırmamız sırasında tamamen yıkılarak özgün haline kavuşturulan yapı da belgelenmiştir (Ek 24 - Ek 25). Mezar yapısı dışarıda kalmıştır (Ek 4).

Yapının güneyinde de sonradan yapılmış bahçe yer almaktadır. Ayrıca doğudan batıya doğru yükselen arazi kotu nedeni ile caminin güney kısmında doğu-batı yönlü geniş on dört basamaklı merdiven yer almaktadır.

Yapının minaresi ise; kuzey doğu köşesinde kare tabanlı, caminin beden duvarına bitişik olarak oluşturulmuştur. Minaresinin giriş kapısı yapının harim kısmında yer almaktadır (Ek 20 - Ek 26). Minare tek şerefeli olarak inşa edilmiştir.

Mekana biçim bakımından ulu cami plan şeması uygulanmıştır. Ortadaki kare plan üzerinde dört kalın payenin taşıdığı kubbeli kısım bulunmakta, bunun dört yanında da -batı kısmındaki girişi hariç- çapraz tonozlu yan bölümler büyük kemerlerle orta kısma açılmaktadır. Mihrap önünde bulunan kubbe, Anadolu'daki diğer ulu camilerde de görülen bir biçimdir. Orta kısmın üzerini örten kubbe, şekli bakımından çok değişik bir tarz arz etmektedir. İki kubbe halinde olan orta kubbeden alttaki büyük, üstteki ise daha küçük ölçüde yapılmıştır. Bu şeklin Türk mimarisinde fazla sayıda görülmemesi nedeniyle, orijinal olmadığı düşünülmektedir. Muhtemelen orta kısmı örten büyük kubbenin üzerinde, daha önceden bir aydınlık feneri bulunmaktayken, yapılan onarımda fener kısmı kubbe yapılmak suretiyle üst üste iki kubbeli hale getirilmiş olduğu düşünülmektedir.¹⁷

2.1.5. Cepheler

Caminin taçkapısı kuzey cephesinin merkezinde yer almaktadır. Caminin taçkapısına on bir basamakla çıkılmaktadır. Taçkapı üç dilimli kemerli bir niş biçiminde oluşturulmuştur. Camiye giriş basık kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. Tipik memlük özelliğini gösteren bu taçkapının alınlığındaki büyük kartuş içinde üç sıra nesihle, H. 852, M. 1448 yılında

¹⁷ Sabih Erken, *Türkiye'de Vakıf Abide ve Eski Eserler*, I. Cilt, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1972, s.36.

Mısır Memlûk Sultanı Emir Abdullah Hoşkâdem tarafından yaptırıldığı belirtilen Arapça kitâbe yer almaktadır. Aynı cephede yuvarlak kemerli iki adet pencere bulunmaktadır. Alt kısımda, dikdörtgen biçimli iki pencere daha yer almaktadır. Alt kısımdaki pencereler içten sivri kemerli olarak oluşturulmuştur (Ek 8 - Ek 9).

Batı cephesinde iki katlı olarak oluşturulmuş betonarme bina bulunmaktadır (Ek 24 - Ek 25). Bu betonarme bina daha sonra yıkılmıştır.

Doğu cephesinde birbirine bitişik konumlanmış dükkan dizileri yer almakta; bunun üst katına denk gelen harim kısmına ait sekiz pencere ile yine harim kısmına denk gelen bir giriş kapısı yer almaktadır (Ek 5 - Ek 6 - Ek 20).

2.1.6. Malzeme Teknik

Yapı kesme taştan oluşturulmuştur. Minarenin harim kısmında kalan giriş kapısında devşirme taş kullanılmıştır.

Caminin, çatısı dökme mozaikten yapılmıştır. Fakat incelememiz sırasında çatının da taşları kırılmıştır. Kubbesi de kurşun kaplı olarak oluşturulmuştur (Ek 24 - Ek 25).

Caminin bahçe duvarları yakın dönemde üzeri taş kaplama olarak inşa edilmiştir.

2.1.7. Yapının Bugünkü Durumu ve Geçirdiği Onarımlar

Çevre halkı tarafından Kozan'ın en önemli ibadet mekânı olarak değerlendirilen Hoşkâdem Camisi günümüzde ibadete açıktır.

Yapının batı ve doğu kısmının eklemelerine Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarında da değinilmiş fakat tarihlemeleri yapılmamıştır. Buna karşılık doğu kısmındaki mihrabın H. 1308-1309 a tarihlendiği tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu tarih de M. 1891 yılına tekabül etmektedir. Bu bağlamda doğu kısmının bu tarihte yapılmış olma ihtimalide yüksektir (Ek 23).

2005 yılında batı kısmında bulunan eklenti kısmının burada yer alan mezar yapısı korunarak kaldırılmasına, uygulamanın Vakıflar Genel Müdürlüğü uzmanlarınca denetim yapılarak sonucunun kurula bildirilmesine karar verilmiştir.¹⁸

2.1.8. Süsleme

Cami oldukça sade biçimlenmiştir. Yapının cephelerindeki süslemeler sınırlı şekilde oluşturulmuştur.

Taçkapısı üç dilimli kemerli niş şeklinde oluşturulmuştur. Tamamen memlük etkisini yansıtan taçkapının alınlığında nesih karakterli kitâbesi bulunmaktadır (Ek 8 - Ek 9 - Ek 10).

Mihrap, dikdörtgen biçimli çerçeve içine alınmış; sivri kemerli bir niş biçiminde oluşturulmuştur. Mihrabın, en önemli süslemelerinden biri, sivri kemerli niş üzerindeki silmelerdir. Silmeler ikisi kalın, ikisi ince olarak oluşturulmuştur (Ek 27 - Ek 28 - Ek 29).

Dikdörtgen biçimli çerçevenin üst kısmındaki kartuşta ise; sülüs karakterle yazılmış, Ayet’el Kürs-i yer almaktadır (Ek 27 - Ek 28).

¹⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nden.

Minber, kuzeyde kapı, doğu ve batı cepheleri olmak üzere üç bölümden oluşmuştur. Çok sade olarak biçimlendirilmiştir. Süpürgelik, aynalık, korkuluk, dolap ya da geçit kısımları da sade bırakılarak düzgün kesme taştan oluşturulmuştur (Ek 29 - Ek 30).

Taht kısmına sekiz basamakla çıkılmaktadır. Kubbe biçiminde oluşturulan külâh kısmı sütunlar üzerinde yükselen kare kasnak üzerine oturmuştur. Kare kasnak, dört sivri kemerin birleşmesiyle oluşturulmuştur (Ek 30).

Kapı kısmı dikdörtgen biçimli olarak oluşturulmuştur. Taçlandırılmış dendan kaidesi bezemesizdir. Taç kısmının ortasında bulunan üçgenin doğusunda Müslümanlar da Allah'ın ziyaretçileridir. Batısında da mescitler Allah'ın evleridir. Kapının üst bölümüne sonradan konulan kısmında da Bi's-millahi'r- Rahmani'r- Rahim yazıları okunmaktadır (Ek 31).

Doğu kısmında yer alan dükkan dizilerinin üzerinde de silmeler yer almakta; bu silmelerin üzerinde de biçimleri belirsiz çörtenler yer almaktadır (Ek 5 - Ek 6).

Kuzey doğusunda yer alan minare ise; kare kaide üzerine oturmuş; silindirik gövdesinin alt kısmı dilimlendirilmiştir. Silindirik gövde üzerinde bir sıra silme yer almaktadır. Minarenin giriş kapısı dikdörtgen biçimli olarak oluşturulmuştur. Silindirik gövdenin üst kısmında şerefesinin altını ters palmet dizisi (?) çevrelemektedir. Şerefe kısmının altında da sarkıt biçimli (hayvan başına da benzeyen?) bezemeler yer almaktadır. Bu bezemelerin arasında da palmetler görülmektedir (Ek 32 - Ek 33 - Ek 34). Bu bezemeler de memlûk etkisini yansıtmaktadır.

Camide devşirme taşlar da kullanılmıştır. Bir tanesi mihrap önünde bulunan batıdan doğuya ikinci payenin güney üst kısmında sekizgen

geometrik geçmelerden oluşan kompozisyonun bir kısmı görülmektedir (Ek 35). Kuzey cephesinin beşik tonozları üzerinde de yer yer geometrik geçmeli kompozisyonlar yer almaktadır. Yine aynı cephenin batısında bulunan pencerenin doğu kısmında silmelerle oluşturulan kompozisyonun bir kısmı görülmektedir (Ek 36). Batı giriş kapısının kuzeyindeki paye üzerinde de geometrik geçme kompozisyonunun bir kısmı yer almaktadır (Ek 37).

2.2. Arasta

2.2.1. Yapının Konumu ve Çevre İle İlişkisi

Aşağı çarşıda Hoşkâdem Camisinin güney doğusunda , Kadirli caddesi üzerinde yer almaktadır.

Doğu cephesine bitişik ev yapılmıştır (Ek 38). Batı cephesi Kadirli caddesine bakmaktadır. Tamamen yıkılmış biçimdedir.

2.2.2. Kitâbesi

2.2.2.1. Orijinal Yazımı:

۱- شرفه بو غنام بولدی دیدم بر فخر ایله تاریخ
 ۲- مهر اول کشاد کله سزاسکا حاجی علی
 ۳- سنه ۱۳۲۰

2.2.2.2. Transkripsiyonu:

- 1- Şerefde bu hitam buldı Didim bir fahr ile târîh
- 2- Muammer ol küşâdınla sezâ sana Hacı Ali
- 3- Sene 1320

2.2.2.3. Türkçesi:

Hacı Ali bu yapıyı 1320 senesinde tamamladı Sezâ'da büyük bir övünçle yapının açılışını tarihe yazdı.

2.2.3. Banisi

Kitâbesinde H. 1320 M. 1902 yılında Hacı Ali tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir (Ek 39 - Ek 40).

Eski Kozan ticaretinin döndüğü en önemli mekân olan arastanın, kitâbesine bakılarak 1904 tarihinde Helvacı zade Hacı Hüseyin Efendi tarafından yaptırılmış bir Osmanlı yapısı olduğu düşünülmektedir. Hacı Ali Usta tarafından da inşaatı yapılmıştır.¹⁹

2.2.4. Plan ve Kesit

Yapı doğu-batı doğrultusunda enlemesine dikdörtgen planlıdır (Ek 41 - Ek 42). Günümüzde de yer alan kapısı batı kısmında bulunmaktadır. Kapının kuzey kısmında bir, güney kısmında iki dükkan yer almaktadır. Kapı hizasında yer alan ortadaki avlu, dükkanlardan daha yüksek tutularak

yapılmıştır. Dükkanlar sivri kemerlidir ve sivri beşik tonoz örtülüdür. Pencere açıklıkları üst kısımdadır (Ek 43). Girişin üstündekiler dikdörtgen biçimli dükkan dizileri üstündekiler ise mazgal pencere olarak oluşturulmuştur.

Giriş kapısına bakılarak yapının, zemin seviyesinin altında kaldığı görülmektedir. Çok yıkık ve bakımsız olan yapının belgelenmesi önemlidir. Bu bağlamda araştırma kapsamımıza giren yapının planına bakarak;²⁰ yapının kuzey güney doğrultusunda da birer girişi olabileceği düşünülmektedir (Ek 47).

2.2.5. Cepheler

Yapının girişi batı cephesinde yer almaktadır. Girişin zemin seviyesinin altında kaldığı görülmektedir. Kapı sivri kemerli bir niş içerisine alınmış; girişi basık kemerli olarak oluşturulmuştur. Sivri kemerli nişin alınlığında yapının kitâbesi bulunmaktadır. Dükkanların girişleri sivri kemerlidir (Ek 46 - Ek 47).

Doğu cephesine bitişik ev yapılmıştır. Kuzey ve güney cepheleri de moloz yığınları ve düzgün kesme taşlarla kaplıdır. Kuzey cephesinde açıklık ve pencereler yer almaktadır.

2.2.6. Malzeme Teknik

Yapının moloz taşlar üzerine düzgün kesme taş kullanılarak inşa edildiği görülmektedir (Ek 44).

2.2.7. Yapının Bugünkü Durumu ve Geçirdiği Onarımlar

Yapı tamamen yıkık durumdadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki kayıtlarda halen kullanılmakta olduğu ve belediyenin elinde olduğu

¹⁹ http://www.kozsiad.org/kozan_bedesten.asp (12.03.2008).

belirtilmiştir. Fakat araştırmamız sırasında yapının tamamen terk edilmiş ve yıkık durumda olduğu tespit edilmiştir (Ek 45- Ek 46 - Ek 47 - Ek 48 - Ek 49 - Ek 50).

2004 yılı öncesinde yıkılmayı beklerken, sahipleri tarafından Kozan Belediyesi'ne devredilmesi için kamulaştırma çalışmaları başlatılmış; restorasyonu için Ankara, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden gelen bir öğrenci grubuna Rölövesi yaptırılmıştır.²¹

2.2.8. Süsleme

Arasta oldukça sade biçimlenmiştir. Yapının çok yıkık ve bakımsız olmasından dolayı, üzerinde herhangi bir süsleme kullanılmışsa bile, bunun tespit edilmesi mümkün olmamaktadır (Ek 45 - Ek 46 - Ek 47 - Ek 48 - Ek 49 - Ek 50).

²⁰ Mehmet Tunçel'in çizimi.

²¹ http://www.kozsiad.org/kozan_bedesten.asp (12.03.2008).

DEĞERLENDİRME

Hoşkâdem Camisi plan şeması açısından ulu cami plan şemasını yansıtmaktadır. Mihrap önü büyük bir kubbe ile örtülmüş yan kısımlar ise beşik tonoz ve çapraz tonozlarla örtülerek bir dehliz durumunu almıştır. Yapı bu biçimiyle, kilise mimarisini de yansıtmaktadır. Mihrap önü kubbesi ise Karahanlı yapılarında, Mısır Memlûklü yapılarında görülmektedir. Daha sonrada etkileşim ile Anadolu'ya aktarılmıştır.

Yaptırım kitâbesinden XV. yüzyıla ait olduğunu anladığımız yapıda mimar ismi okunmuştur. Yaptığımız araştırmalarda bu mimarın kayıtlarına rastlanmamıştır. Buna karşılık Mengüceklilere ait olan Divriği Ulu Cami banisinin sıfatları arasında ve sikkelerde de el-Ecel ünvânı geçmektedir. Bu da, el-Ecel ünvânın sultanlara ait olabileceğini düşündürmektedir.

Arasta da klasik arasta yapılarının planını arz etmektedir. Planı açısından Tarsus Kırkkaşık Arastası ile benzerlikler taşımaktadır.

Bölgenin tarihine bakıldığında çoğu medeniyetin bir arada yaşadığı bu nedenle etkileşimin kaçınılmaz olduğu söylenilebilmektedir.

Kozan'ın en eski camilerinden biri olan yapı, Mısır Memlûkleri döneminde yapıldığı için süslemesi az olmakla birlikte, genel biçimlerini memlûk etkileri şekillendirmiştir. Örneğin taçkapının dilimli kemeri bu özelliği yansıtmaktadır. Yapının düzgün kesme taş kullanılarak yapılması da bu bölgenin özelliğini desteklemektedir.

Arastanın da kaynaklarda XVII. yüzyıl özellikleri gösterdiği belirtilmektedir.²² Kitâbesinden M. 1902 tarihli olduğu görülmektedir. Bu yapıda klasik arasta biçimini yansıtmaktadır.

SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli medeniyetlerin burada hüküm sürmüş olması ve bu medeniyetlerin farklı etkilerinin eklektik olarak yapılarda, özellikle de Hoşkâdem Camisi'nde görülmesine yol açmıştır. Konumuzun önemini de bu etkilerin araştırılması kapsamaktadır. Bu konuda daha önceden yapılan çalışmalarda genellikle Kozan ilçesi anlatılmış; özellikle de Ermeni yapılara yer verilmiştir. Cami ve arasta hakkındaki araştırmalarda ise, yapıların kitâbelerinden bahsedilmiş; yapılar hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Kapsamlı bir araştırılma yapılmamış olması da, tarafımızdan neden bir başka konunun değil de, bu konunun seçildiğini en iyi şekilde açıklamaktadır.

Tezimizin yazım amacı, yapılar hakkında bilgi vererek sonraki nesillere kalması ve tamamen yok olmak üzere olan arastanın belgelenmesidir. Bu konu hakkında hiç araştırma yapılmış olmaması ya da yapılanlarında varsayımdan öteye gitmemesi nedeniyle tez konumuzun daha da önem kazandığı kanısındayız.

Tez yazım aşamasının sonunda bilgilerin yinelenerek; belgelerinin ortaya konulması çalışılmıştır. Bu bağlamda tezin yazım amacına ulaşılmış ve yapılar, yerinde incelenerek belgelenmiştir.

²² Erken, a.g.e., s. 38.

KAYNAKÇA

AFYONCU, Fatma; **XVII. yy'da Hassa Mimarları Ocağı**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 2001.

ALTAY, Hadi; **Adım Adım Çukurova**, Adana, Kemal Matbaası, 1965.

ALTINAY, Ahmet Refik; **Türk Mimarları (Hazine-i Evrak Vesikalarına Göre)**, (Haz.: Zeki Sönmez), İstanbul, Sander Yayınları, 1977.

ANONİM, **Adana İl Yıllığı**, Adana, İpek Matbaası, 1967.

ANONİM, **Adana İl Yıllığı**, Adana, Kemal Matbaası, 1973.

ANONİM, **Adana İl Yıllığı**, Adana, Kemal Matbaası, 1991.

ANONİM, **Medeniyetler Şehri Kozan**, Adana, Adana Valiliği, 2002.

BÜCHNER, V.F.; "Sis", **İslam Ansiklopedisi**, çev. Besim DARKOT, X. Cilt, Eskişehir, ETAM A.Ş. Matbaası, 2001, s. 708.

ERKEN, Sabih; **Türkiye'de Vakıf Abide ve Eski Eserler**, I. Cilt, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1972.

SÖNMEZ, Zeki; **Başlangıcından XVI. yy'a kadar Anadolu Türk İslam Mimarisi'nde Sanatçılar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1989.

ÜNSAL, Özmen; **Kent Kent Türkiye: Adana**, Ankara, Öz Yayınevi, 1968.

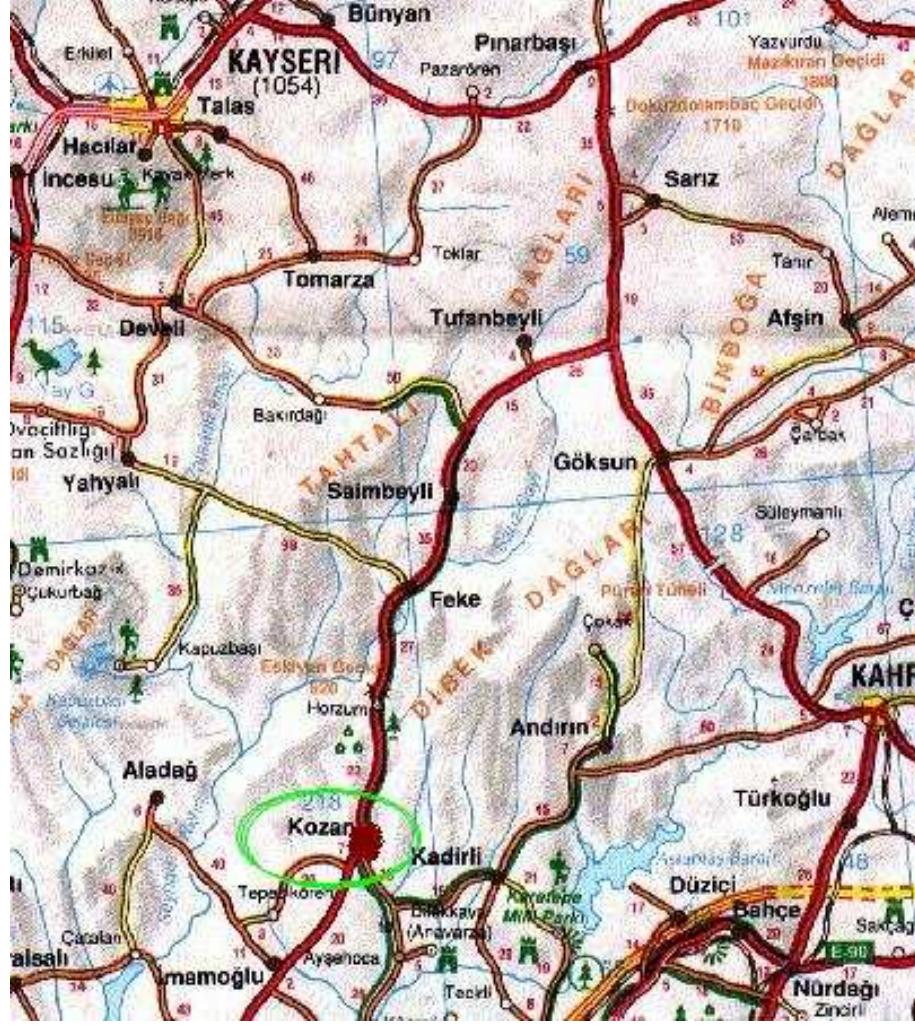
<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44> (20.02.2008)

<http://www.forum.ilkvahiy.net/f226/adana-ve-kultur-8858> (17.09.2008)

http://www.kozsiad.org/kozan_bedesten.asp (12.03.2008)

YÜKSEL, Murat; **Çukurova'da Türk İslam Eserleri ve Kitâbeler**, Adana, Adana Türk Ocağı Şubesi Yayınları, 1990.

EKLER

Ek 1: Kozan Haritası (<http://www.forum.ilkvahiy.net/f226/adana-ve-kultur-8858>)
(17.09.2008)

Ek 2: Yapının onarımdaki biçimi güneybatı cephesi

Ek 3: Yapının onarımdaki biçimi güneybatı cephesi

Ek 4: Yapının batı cephesi (üzerindeki ekleme kaldırıldıktan sonraki hali)

Ek 5: Yapının doğu cephesi (dükkan dizileri)

Ek 6: Yapının doğu cephesi (dükkan dizileri)

Ek 7: Yapının doğu cephesi (dükkan dizileri)

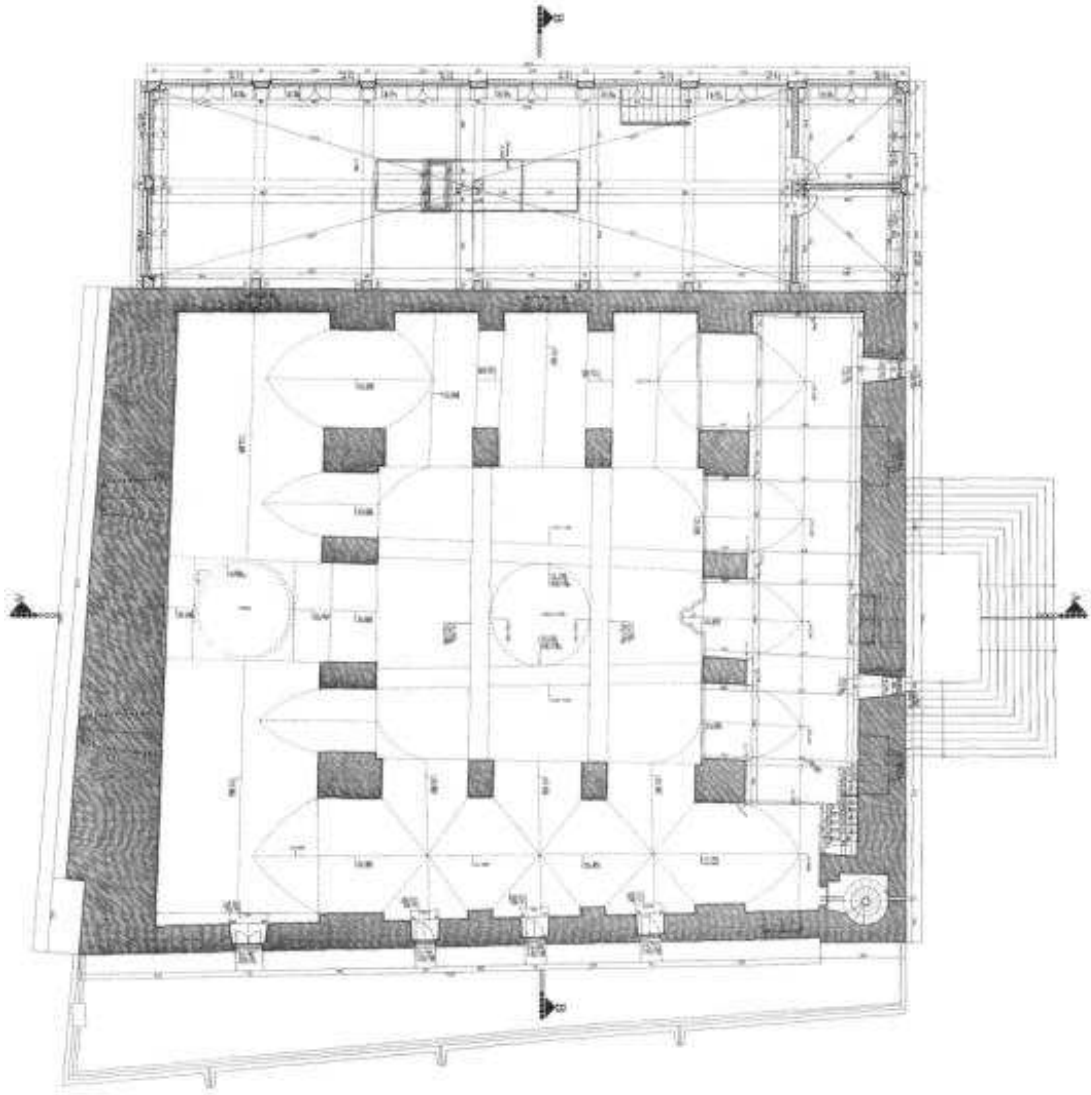
Ek 8: Yapının Taçkapısı

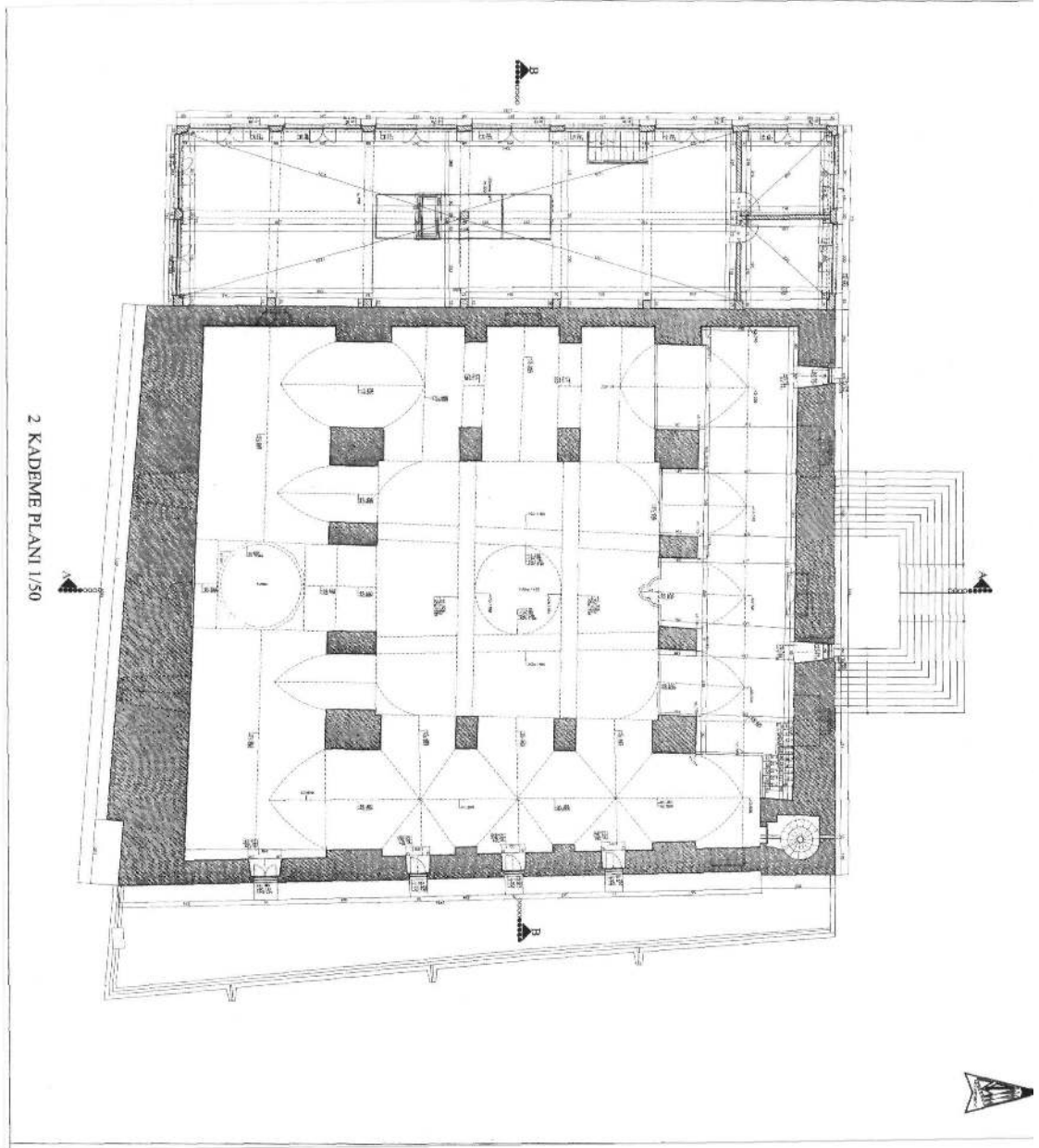
Ek 9: Taçkapı

Ek 10: Taçkapıdaki kitâbe (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>)
(20.02.2008)

Ek 11: Caminin birinci kademe planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden)

Ek 12: Caminin ikinci kademe planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden)

Ek 13: Kubbe (<http://www.adanadan.biz/icerik/asp?ICID=44>) (20.02.2008)

Ek 14: Kubbe geçiş sistemi

Ek 15: Yapının harim kısmı

Ek 16: Çapraz tonoz

Ek 17: Yapının batı cephesi (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>)
(20.02.2008)

Ek 18: Harim kısmı pencere açıklıkları

Ek 19: Pencere biçimi

Ek 20: Doğu kısmındaki açıklık ve minareye çıkış kapısı

Ek 21: Sonradan eklenen mihrap

Ek 22: Sonradan eklenen mihrap

Ek 23: Sonradan eklenen mihrap kitâbesi

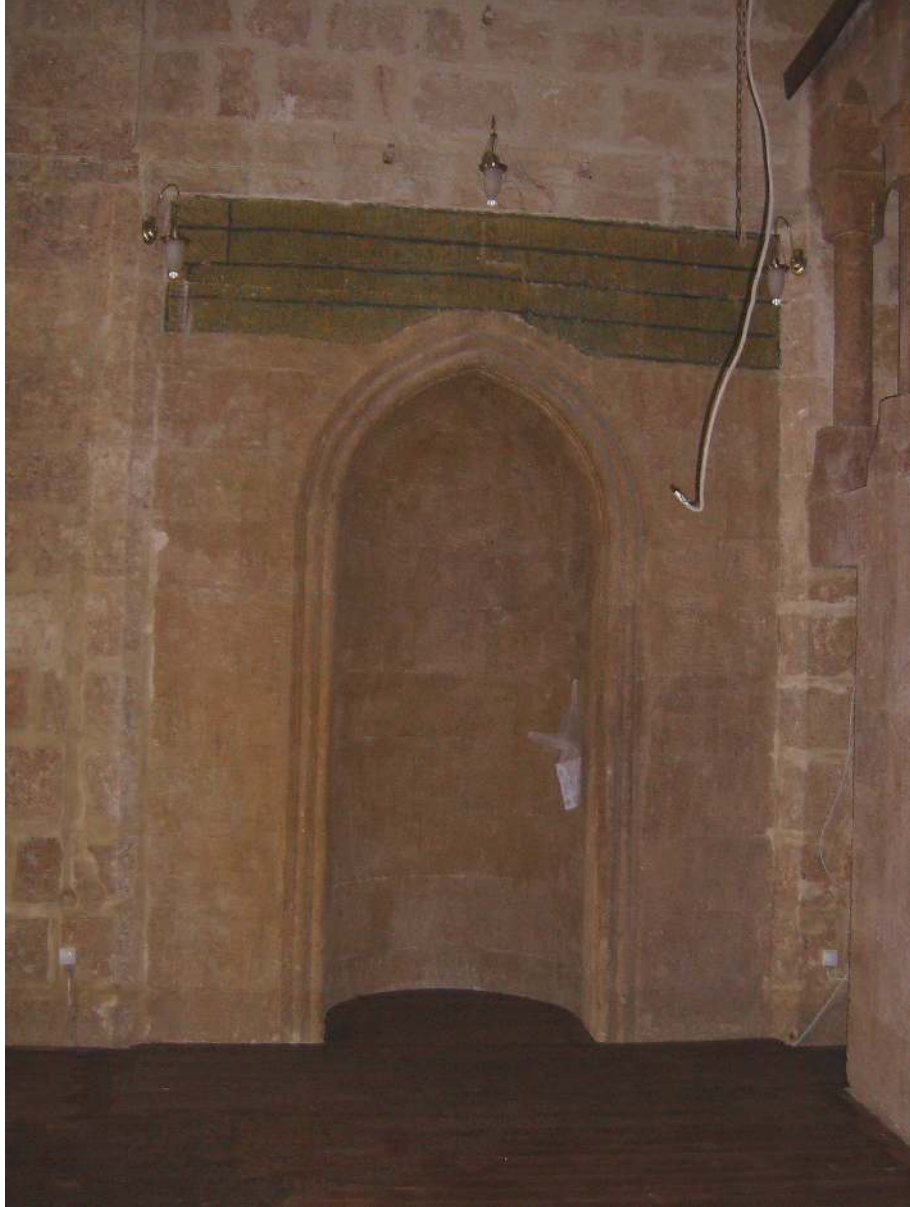
Ek 24: Caminin batı cephesindeki eklenti kısmı

Ek 25: Batı cephesi eklenti kısmı

Ek 26: Harim içindeki minareye çıkış kapısı

Ek 27: Mihrap

Ek 28: Mihrap kitâbesi

Ek 29: Harim kısmı (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>)
(20.02.2008)

Ek 30: Minber

Ek 31: Minber taç kısmı süslemesi

Ek 32: Minare

Ek 33: Minare

Ek 34: Minarenin şerefe süslemesi (<http://www.adanadan.biz/icerik.asp?ICID=44>)
(20.02.2008)

Ek 35: Sekizgen geçme süsleme

Ek 36: Silmelerle oluşturulan süsleme

Ek 37: Geometrik geçmeli kompozisyon

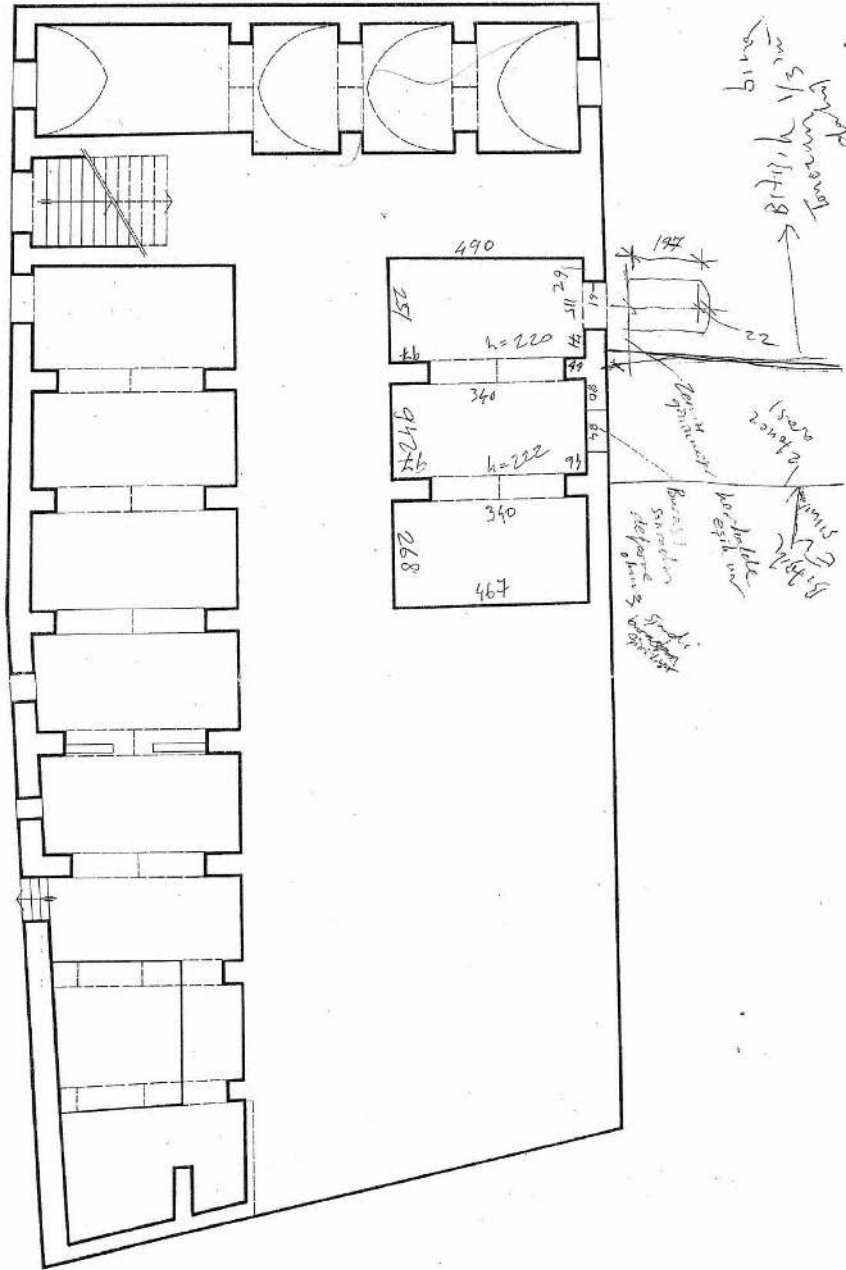
Ek 38: Arasta doğusuna bitişik konumlandırılmış yapı

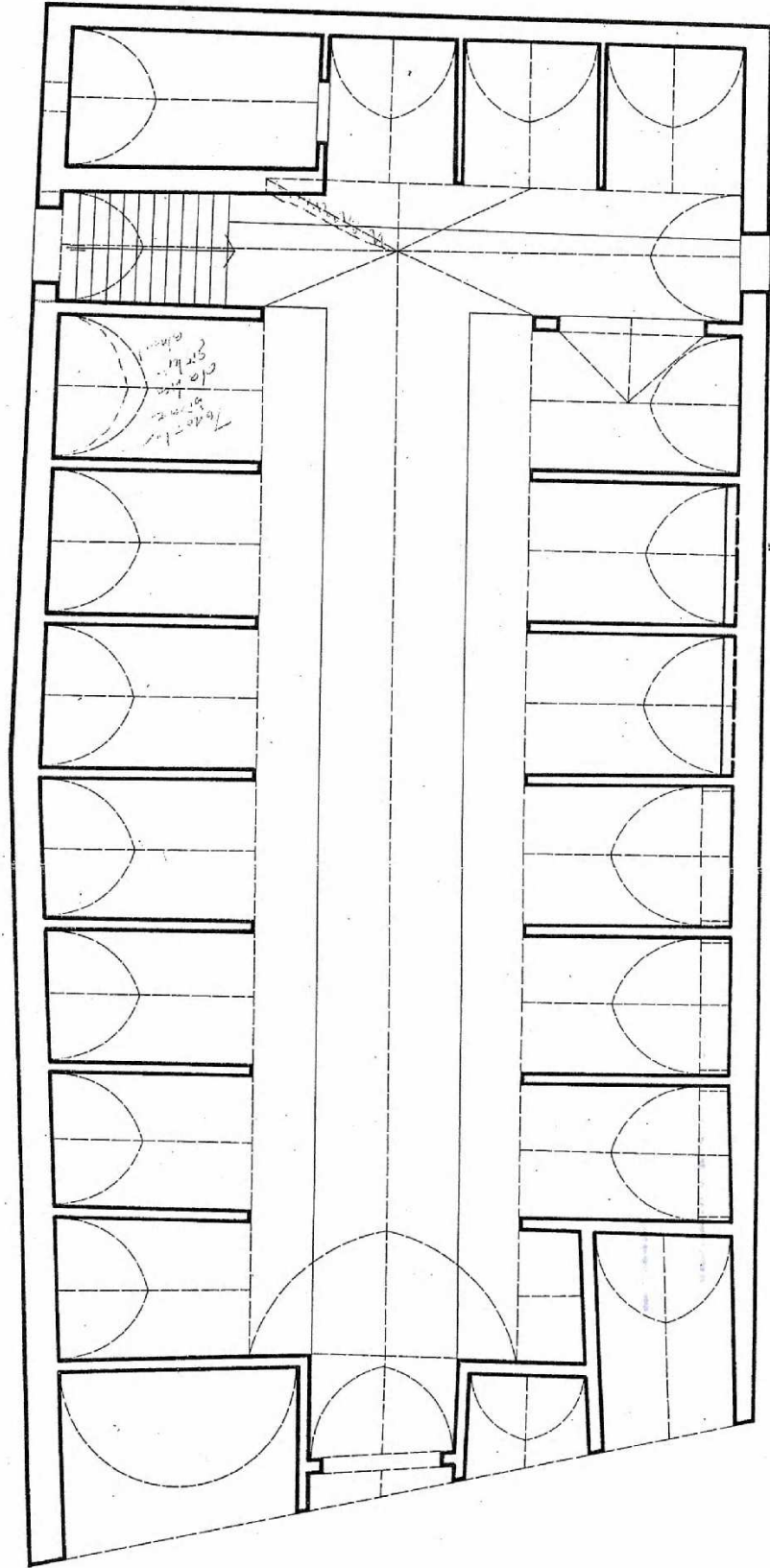
Ek 39: Arasta kitâbesi

Ek 40: Giriş kapısı

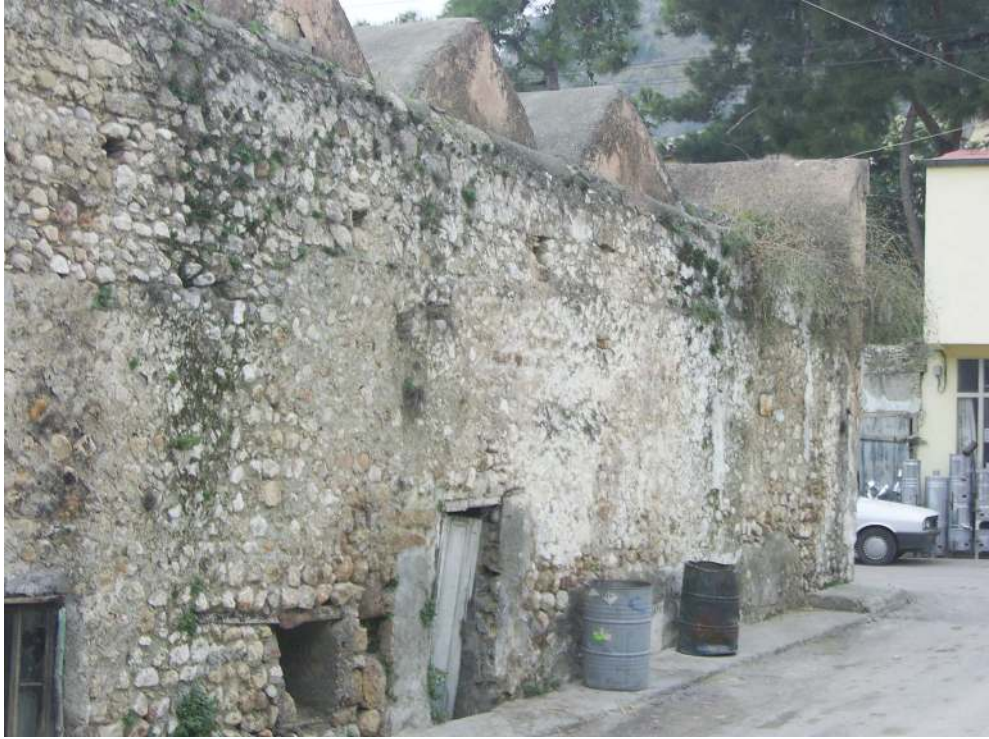
Ek 41: Plan (Mehmet Tunçel'in çizimi)

Ek 42: Plan (Mehmet Tunçel'in çizimi)

Ek 43: Arastanın üsten görünüşü (http://www.kozsiad.org/kozan_bedesten.asp)
(12.03.2008)

Ek 44: Yapının kuzey cephesi

Ek 45: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

Ek 46: Doğudan batıya bir görünüş

Ek 47: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

Ek 48: Moloz taş yığınları

Ek 49: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

Ek 50: Tamamen yıkılmış olan arasta cepheleri

ÖZET

BİLASA ÖZDEN, Seda. Adana İli Kozan İlçe Merkezindeki Mimari Yapılar (Konut Mimarisi Hariç), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Çalışmamızın en önemli amacı, Adana ili, Kozan ilçe merkezinde yer alan Hoşkâdem Camisi ve caminin yakınında bulunan arastanın daha önceden kapsamlı bir şekilde araştırılmamış olması sebebiyle yeterli bilgi bulunmamasıdır. Günümüzde yok olmak üzere olan yapıların, özellikle arastanın belgelenmesi de en önemli amaçlarımızdan biridir. Hoşkâdem Camisi'nde de araştırma sürecimiz içerisinde, özgünlüğü korunarak çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler de tezimiz içerisinde aşamaları ile verilmiştir. Yapıların her türlü aşaması, yapılan değişiklikler, fotoğraflarla belgelenmiştir. Konumuz kapsamında, cami ve arasta, planları ile verilmiş; kitâbeleri okunmuş ve bu bağlamda araştırmamızın kapsamına yeni bir boyut kazandırılmıştır. Cami ve arasta araştırılırken, ilk olarak yapılar yerinde incelenmiş; kayıtlar Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtları ile karşılaştırılmıştır. Yine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden alınan planlar incelenerek; yapının ölçüleri belirlenmiştir. Literatür çalışması da göz önünde bulundurularak tezin yazım aşamasına geçilmiştir. Çeşitli medeniyetlerin bu bölgede hüküm sürmüş olması ile etkileşimin kaçınılmaz olduğu söylenilebilmektedir. Özellikle yapıların plan, süsleme ve devşirme taş kullanımları gibi özelliklerinin yansıttığı biçimler de bunu göstermektedir. Tezimizin sonucunda belgelemeye dayalı birçok yenilik getirilmiştir. Örneğin; camiye sonradan eklenen bölümün kaldırılmasıyla, caminin mezar yapısı belgelenmiş; yapının giriş kitâbesinde de mimar adı okunmuştur. Ayrıca araştırmamız sırasında ibadete açık olmayan caminin, bu değişiklikler sonrası ibadete açılması ile cami içerisindeki değişiklikler de fotoğraflarla belgelenmiştir. Sonuç olarak; araştırmamız kapsamında elde ettiğimiz veriler ışığında, yapıların tarihine

ışık tutarak, yapıların tarihsel süreç içerisinde Kozan'da yaşayan medeniyetlere göre nasıl değiştiği ve etkileşimlerle nasıl şekillendiği aktarılmaya çalışılmış ve yapıların sanat tarihi açısından önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler

- 1. Hoşkâdem Camisi**
- 2. Arasta**
- 3. Mimar**
- 4. Plan**
- 5. Etkileşim**

ABSTRACT

BİLASA ÖZDEN, Seda. The Architectural Buildings in Kozan Town in Adana (House Architecture is not Included), Master Thesis, Ankara, 2009.

The most important aim of this study is to investigate the Mosque of Hoşkadem and the Bazaar (Arasta) near to it in Kozan, Ankara that they were not investigated before and to provide information about them. Our another aim is to document the buildings and particularly the Bazaar (Arasta) where has a risk to be disappeared. During our research, there has been made some changes in the Mosque of Hoşkadem by keeping its originality. These changes have taken place in the thesis with the stages. In every stage of the buildings, the changes have been documented by photographs. As part of the subject, the plans of the Mosque and the Bazaar (Arasta) were taken place in the study, the epigraphs were read and the by this way the research have been gained a new dimension. While the Mosque and the Bazaar (Arasta) were being searched, firstly the buildings were examined in their places first and then the findings were compared with the records of Vakıflar Genel Müdürlüğü. The plans which were received from Vakıflar Genel Müdürlüğü and examined, the measurements of the building was determined. By taking into consideration of the literature, the writing process of the study started. Since there were various civilization that had prevailed in that region, the interaction was fated. The plans, figurations and the characteristics of the ingathering stones proved this interaction. In this study, some changes about the buildings were came to light and they were documented. For instance, it was pointed out that since the additional part of the Mosque was removed which was added to the building previously, the grave part of the building was proved. The name of the architect was read from the epigraph which was located entrance of the building. Moreover, the

changes that occurred by the permission of making worship at the Mosque again were documented by photographs. In conclusion, in the light of the information that were obtained during the research, it was tried to show how the buildings changed in history according to the civilizations that lived in Kozan Region and the importance of the building was emphasized.

Key Words

- 1. Mosque of Hoşkadem**
- 2. Bazaar (Arasta)**
- 3. Architect**
- 4. Plan**
- 5. Interaction**